

MÄRTSIPOMMITAMINE: Peatustest hoogu maha võtmata mööda tuisanud vedurijuht päästis rongitai

Baleti «Kratt» osatäitjad jooksid märtsipommitamise ajal põlevast Estonia teatrist välja, kaasa arvatud tantsija punases Kuradi kostüümis. Keset suitsu ja kaost külvas see linlastes lisahirmu ja tekitas legende. Samas oli Pääskülas elava koolitüdruku ema tulnud soome kelgul kesklinna oma tüdarta otsima, kuid tal ei õnnestunud teda kuidagi leida...

Ivo Karlep
ivo.karlep@tallinnlv.ee

Iga päev näeme õõvastavaid pilte Ukraina purustatud linnadest ja hukkunud inimestest. Tallinnas nähti sellele sarnanevat õudust 80 aastat tagasi, kui nõukogude lennuvägi hävitas ligi kolmandiku siinsetest hoonetest ja hulga rahulikke, mitte milleski süüdi olevaid inimesi. Juba enne Tallinnale saatustlikku ööd oli sama hästi kui maatas pommitatud Narva, samuti ei pääsenud Tartu ja Pärnu. Veebruaris tegid punakotkad pommirünnakuid ka Soome linnadele, sest Stalin lootis niimoodi mõjutada Saksa poolel sõdivat Soomet sõjast välja astuma.

Viide Ukrainale on kohane, sest 9. märtsi rünnak on küll suurim ja tuntuim, kuid see polnud ainus Tallinna pommitamislaine. Esimesed Punaarmee lennukid käisid Tallinnale pomme külvamas juba kaks aastat varem mais ning reidid jätkusid. Suuremate kahjustustega õhurünnak Tallinnale tehti näiteks 15. ja 16. septembril 1942, kui purustati 73 elumaja peamiselt Kadriorus ning Pelgulinnas. Aasta hiljem, 14. veebruaril, sai pommitamisel kannatada 117 maja Kadriorus ja loomaaed, samuti hooned Kalamajas ja Raekoja platsi ääres. Pommid tabasid Tallinna ka 21. veebruari varahommikul.

Hukutav rutiin

Sagedaste õhuhäirete tõttu hakkas elanikel juba tekkima rutiin. Seepärast ei hakanud paljud, ka väikeste laste vanemad, alati sireenide peale varjendisse jooksmas. Keegi ei oodanud ka 9. märtsil midagi erilist, ei kujutatud ette, milline häving on tulemas. Just see sai tol põrgulikul märtsiööll nii mõnolegi saatustlikuks.

Esimene pommirünnak algas ootamatult 9. märtsi õhtul kell 19.15 ja kestis paar tundi. Tänavu mais 99-aastaseks saav Erika Känd elas toona Pelgulinnas. Kui õhuhäire sireenid huilgama hakkasid, läks ta siiski oma maja keldrisse peitu. «See oli väike kahekordne maja, kus ma perenaise juures üürilisena elasin,» mee-

nutas ta. «Pelgulinn oli muidu vaikne kant, ka pommitamise ajal ei saanud siin väga paljud majad pihta, aga meie aeda siiski üks pomm maandus. Keldri aken läks katki ja ma sain klaasikilluga pihta. Mäletan, et näost tuli kõvasti verd ja hõõrusin seda muudkui laiali. Teised ütlesid: oi, Erika, sa oled ju puhta verine. Üldiselt siiski ei läinud kõige halvemini mul seal Pelgulinnas.»

Erika ei mäleta, kui kaua ta seal hirmunult istus. «Tundus, et terve igavik. Aeg oli seiskunud, seda eriti ei tajunud,» ütles ta. «Pärast rünnakut selgus, et korteriperenaise toa aken oli samuti katki. Kuna minu toa aken jäi terveks, tahtis perenaine siis ise sinna elama minna ja ma pidin hoopis linnast ära Vääna-Jõesuusse isa-ema juurde pakku minema. Kolisin, sest kartsin ka, et lennukid tulevad meid veelgi pommitama.»

Portfell kaitseks purustuste vastu

Praegu 97-aastane Zoja Loo-de oli tulnud klassikaaslastega Toompealt linna vaatama.

«Järsku nägime kaugel sähvatusi ja kuulsime lennukimüra. Ja kohe kõlas sireen – õhurünnaku hoiatus,» meenutas ta. «Sõbranna jooksis koju vanavanemate juurde, aga mina olin Nõmme tüdruk ja tormasin kohe jama. Nägin, kuidas perrooni ääres olev rong hakkas juba aeglaselt liikuma. Vagunid olid sakslasi täis, sõdureid ja ohvitseri. Nad kõik pommesid: «Gott sei dank, Gott sei dank!»

Oli, mille eest jumalat paluda ja tänada: elektrirongid sõja ajal ei sõitnud, vaguneid vedas auruvedur. «Selle korstna suits oli pilootidele juhatuseks,» lausus Loo-de. «Paistis, et nad kasutasid seda ära, sest plahvatused kopsid küll paremalt, küll vasakult. Ma olin kohe akna juures ja panin oma portfelli õpikutega nagu kilbi sellele ette.»

Rong kogus kiirust, selle juht sõitis peatumata Nõmmelt mööda, samuti Hiiust ja Kivimäest, et mitte koos reisijatega lennukitele kergeks sihtmärgiks saada. Need, kellel oli vaja välja minna, hüppasid maha käigu pealt. «Mäletan, et üks mees hüppas välja ja lõi pea otse vastu te-

20 000 inimest jäi peavarjuta

- 9. märtsi pommitamiste tagajärjel hukkus ametlikel andmetel 757 inimest, kellest 586 olid tsiviilisikud, 50 Saksa sõjaväelased ja 121 sõjavangid. Raskeid vigastusi sai 213 ja kergemaid haavu 446 inimest. Valdav enamik hukkunutest olid Eesti kodanikud.
- Ühe ööga hävis Tallinnas 1549 ja sai

kannatada 3350 hoonet – pea kolmandik linna elamispiinast. Rängalt sai kannatada Harju tänav ja kogu Estonia teatri ümbrus. Süttisid Niguliste kiriku torn, vaekoda Raekoja platsil ja suur hulk maju vanalinnas. Umbes 20 000 inimest jäi peavarjuta.
- Rünnakust võttis kokku osa umbes 280 nõukogude pommilennukit.

Kullassepa ja Harju tänav nägid pärast pommitamist välja nagu rusuhunnikud.

L 9.03.2024
kell 20
Kaarli kirik

ESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA
Tallinn
muusikalinn

80 aastat Tallinna märtsipommitamisest

Benjamin Britten

SÕJAREEKVIEM

Arete Kerge (sopran)
Mati Turi (tenor)
Taavi Tampuu (bariton)

Rahvuskooper Estonia poistekoor, dirigent Hirvo Surva
Orelil Olga Opryshko
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koor
Rahvuskooper Estonia noormeestekoor
Tartu Ülikooli Akadeemiline Naiskoor
Kammerkoor Collegium Musicale

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
sümfooniaorkester ja sinfonietta

Dirigent
Toomas Kapten

eamt.ee Tallinn

Möödub 80 aastat Nõukogude Liidu lennuväe pommirünnakutest Tallinnale ja teistele Eesti linnadele

Kutsume teid 9. märtsil 2024 mälestuspäevale:

Kell 12 hukkunute mälestamine Siselinna kalmistul
Kell 18 kontsert ja mälestusteenistus Niguliste muuseum-kontserdisaalis
Kell 19.15 küünalde süütamine Harju tänaval
Kell 20 Benjamin Britten „Sõjareekviem“ op. 66 Kaarli kirikus (piletitega)

Punaarmee õhurünnakud 1944:

Narva – 6. märts
Tapa, Jõhvi – 7. märts
Tallinn – 9. märts
Tartu – 25. märts

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
Tallinn linn